

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА

**Кафедра богослов'я та суспільствознавчих дисциплін
імені Академіка УАН Івана Луцького**

**Робоча програма навчальної дисципліни
Історія сучасної філософії**

ОБОВ'ЯЗКОВА ДИСЦИПЛІНА

Освітньо-професійні програми першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 041 «Богослов'я»

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри богослов'я та суспільствознавчих дисциплін імені Академіка УАН Івана Луцького гуманітарного факультету університету 30 серпня 2018 року (протокол № 1).

Завідувач кафедри
кандидат філософських наук,
ліценціат теології

_____ О.І. Савчук
30.серпня 2018 р.

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Історія сучасної філософії» є виявлення специфіки інтелектуальної діяльності в умовах нового типу суспільства, що змінюється.

Завдання:

- Показати, що філософія – одна з найдавніших сфер діяльності в історії людства, що вона виступає в сучасних умовах не лише особливою практикою, а і найвищою сферою інтелектуальної творчості;
- Сприяти розумінню того, що наука є значущою як в побутовому житті, так і в усіх інших соціальних сферах, що вона сприяє вдосконаленню техніки і технологій;
- Спонукаати студентів до ґрунтовного аналізу, до вироблення наукової рефлексії;
- Довести, що застосування наукових методів та знань може допомогти кожній людині стати професіоналом у будь-якій сфері діяльності;
- Виховати свідоме ставлення до інформації, виробити науковий підхід до її відбору з огляду на те, що в сучасних глобалізаційних умовах основними домінантами суспільного буття стають: містифікація фактів, масовість, стереотипність мислення, інформаційне насилля, інфляція слова тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- понятійно-категоріальний апарат філософії науки;
- предмет, метод, функції філософії науки;
- особливості та ключові аспекти гносеології та епістемології, методології, логіки;

вміти:

- грамотно застосовувати понятійно-категоріальний апарат;
- поставити й аналізувати наукову проблему, застосовувати методи наукового пізнання, розрізняти основні методологічні принципи й підходи.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>денна форма, заочна форма</u>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 04 «Богослов'я»	<u>Нормативна</u>
	Спеціальність: 041 «Богослов'я»	
Змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти: <i>бакалавр</i>	Лекції <i>18 год.</i>
Загальна кількість годин – 90		Практичні, семінарські <i>18 год.</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 36 самостійної роботи студента – 24		Лабораторні -
		Самостійна робота <i>24 год.</i>
		ПК: 30 год.
		Вид контролю: іспит

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирибальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС

Шкала в балах	Національна шкала	Шкала ЄКТС
90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E

35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, метод проектної роботи.

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

- 1) тестових завдань;
- 2) написанням есе;
- 3) презентацій і виступів на наукових заходах;
- 4) підсумкового екзамену у тестовій формі.

• **Словесні**

Розповідь-пояснення використовується під час навчання студентів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та студентом, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати студента на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність студентів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками, є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

• **Наочні методи**

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

• **Навчальна робота під керівництвом викладача** – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, написання тестів.

Контроль

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь студентів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом семінарських занять, виконання процесуальних документів на практичних заняттях, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань та практичних навичок студентів, курсантів чи слухачів і вміння застосовувати їх на практиці.

Проміжний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичного і практичного матеріалу модулів і здійснюється в межах семестру наприкінці планового вивчення спецкурсу.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку після закінчення вивчення навчальної дисципліни.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Фундаментальні засади філософії науки

Тема 1. Сучасна філософія: предмет, коло проблем

Наука як: а) форма світогляду; б) сфера діяльності та виробництв; в) соціальний інститут; г) система знань. Філософія як методологія науки. Предмет, цілі та пріоритети філософії науки. Функції та задачі філософії науки. Передумови виникнення науки. Донаукові форми знання. Становлення науки та її зв'язок з історією філософії. Феномен сучасної науки.

Тема 2. Історія філософії та історія науки: взаємозв'язки, взаємовпливи.

Проблема формування наукової картини світу. Класифікація методів наукового пізнання. Поняття методу наукового пізнання. Загальнофілософські методи пізнання. Науковотеоретичні та науковопрактичні методи пізнання. «Полілог» методологій та методологічних принципів. Методологія конкретних наук.

Тема 3. Гносеологія, епістемологія, методологія, логіка як фундаментальні розділи сучасної філософії.

Пізнавальний процес, його сутність і зміст. Діалектичний шлях пізнання, Методи, методологія та логіка наукового пізнання. Творчість у пізнанні та діяльності і наукове передбачення.

Тема 4. Філософія та методологія науки. Плюралізм методологій.

Наука, її сутність та генеза. Основні філософсько-методологічні підходи до визначення науки. Переднаука як феномен традиційних культур. Формування науки Нового часу: передумови та характерні риси. Наука в сучасному суспільстві. Плюралізм методологій.

Тема 5. Проблема методу наукового пізнання. Наукові теорії, концепції, дослідницькі програми. Поняття наукової парадигми.

Особливості різних видів пізнання. Наука як процес пізнання. Специфічні риси наукового пізнання. Проблема суб'єкта та об'єкта наукового пізнання. Характеристика наукового знання. Поняття наукової парадигми.

Тема 6. Структура наукового дослідження.

Основні засади наукового дослідження. Структура наукового знання. Принципи та методи наукового дослідження. Класифікація наук, їх специфіка й міждисциплінарна взаємодія. Рівні методів наукових досліджень.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ!»**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Фундаментальні засади філософії науки						
Тема 1. <i>Сучасна філософія: предмет, коло проблем.</i>		2	4			4
Тема 2. <i>Історія філософії та історія науки: взаємозв'язки, взаємовпливи. Проблема формування наукової картини світу.</i>		2	4			4
Тема 3. <i>Гносеологія, епістемологія, методологія,</i>		2	4			4

<i>логіка як фундаментальні розділи сучасної філософії.</i>						
Разом за змістовим модулем 1:		6	12			12
Змістовий модуль 2. Формування ключових методологічних принципів						
Тема 4. Філософія та методологія науки. Плуралізм методологій.		4	2			4
Тема 5. Проблема методу наукового пізнання. Наукові теорії, концепції, дослідницькі програми. Поняття наукової парадигми.		4	2			4
Тема 6. Структура наукового дослідження.		4	2			4
Разом за змістовим модулем 2:		12	6			12
ПК				30		
Усього годин:	90	18	18	30		24

Рекомендована література

Основна:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія, – К., 2016.
2. Аристотель. Вторая аналитика // Соч. в 4-х т. Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С.257-258, 271-277, 300-304.
3. Аристотель. Категории // Соч. в 4-х т. Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С.53-62.
4. Аристотель. Метафизика // Соч. в 4-х т. Т. 1. – М.: Мысль, 1975. – С.67-70, 94-97, 145.
5. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник – К.: "Ін. Юре", 2013. – 472с.
6. Бэкон Фр. Новый Органон // Соч. в 2-х т. Т.2 – М.: Мысль, 1978. – С.12-28, 34-44, 56-62.
7. В. Г. Кремень, Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. – К.: Книга, 2016. – 528с.
8. Введение в философию. В 2-х ч. Под ред. И. Фролова. – М., 1989.
9. Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Авторский коллектив: Фролов И.Т. и др. – М.: Республика, 2015. – Глава 10. – С.538-571.
10. Герасимчук А.А., Тимошенко З.І. Курс лекцій з філософії: Навчальний посібник. – К.: Вид-во Європейського університету, 2014. – 422с.
11. Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
12. Готт В.С., Семенюк Э.П., Урсул А.Д. Категории современной науки. – М.: Мысль, 1984. – С.74-125.

13. Декарт Р. Правила для руководства ума // Декарт Р. Избранные произведения. – М.: Политиздат, 1950. – С.84-136.
14. Декарт Р. Рассуждение о методе // Декарт Р. Избранные произведения. – М.: Политиздат, 1950. – С.266-275.
15. Дротянко Л.Г. Фундаментальне та прикладне знання як соціокультурна та праксеологічна проблема. – К.: Четверта хвиля, 1998. – С. 50-70.
16. Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання: (Постнекласичне дослідження). – К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, менеджм., бізн. і інформ. систем. – 2016. – С.7-57, 75-152, 153-176, 188-224.
17. Дротянко Л.Г. Філософські проблеми мовознавства. – К.: КНЛУ, 2012. – С.57-74, 105-132.
18. Дротянко Л.Г. Фундаментальне та прикладне знання як соціокультурна і праксеологічна проблема. – К.: Четверта хвиля, 1998. – С.35-49, 70-112.
19. Зотов А. Ф. Современная западная философия: Учебник. – М.: Высшая школа, 2001.
20. Ильин В. В. История философии: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2005.
21. Истина // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С.226-227.
22. История философии: Учебник/Ч. С. Кирвель, А. А. Бородич, У. Д. Розенфельд и др.; Под ред. Ч. С. Кривеля. – 2-е изд. – Мн.: Новое знание, 2001.
23. Історія філософії: Підручник для вищої школи. – Х.: Прапор, 2003. – 768 с.
24. Канке В. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000.
25. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 2002.
26. Карлов Н.В. О фундаментальном и прикладном в науке и образовании // Вопросы философии. – 1995. – № 11. – С.35-46.
27. Кедров Б.М. О современной классификации наук // Диалектика в науках о природе и человеке. – М.: Наука, 1983. – С.8-14.
28. Концепции научной рациональности // Современная западная философия. Словарь. – М.: Изд-во политической литературы, 1991. – С.199-208.
29. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. –С.71-93.
30. Кримський С.Б. Наука як феномен цивілізації // Вісник Національної академії наук України. – 2003. - № 3. – С.7-20.
31. Кримський С.Б. Трансформація методологічної свідомості науки // Наука та наукознавство. – 1996. – С.32-38.
32. Крымский С.Б. Культурно-экзистенциальные измерения познавательного процесса // Вопросы философии. – 1998. – С. № 4. – 40-49.
33. Лакатос И. Бесконечный регресс и основания математики // Современная философия науки. – М.: Логос, 1996. – С.106-115.
34. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М.: Наука, 1980.
35. Метод. Методология // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С.364-367.
36. Микешина Л.А. Философия науки. Учебное пособие. – М.: Прогресс-Традиция., 2005. – С. 11-26, 27-45, 129-164, 258-274.

37. Мир философии. В 2-х частях. – М., 1991.
38. Наука // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 403-406.
39. Наука // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С.410-411.
40. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
41. Ньютон-Смит В. Рациональность науки // Современная философия науки. Хрестоматия. – М.: Логос, 1996. – С.246-294.
42. Патнэм Х. Введение к книге “Реализм и разум” // Современная философия науки. Хрестоматия. – М.: Логос, 1996. – 1996. – С.209-220.
43. Патнэм Х. Философы и человеческое понимание // Современная философия науки. Хрестоматия. – М.: Логос, 1996. – С.221-246.
44. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М.: Прогресс, 1983. – С.35-55.
45. Поппер К. Реализм и цель науки // Современная философия науки. Хрестоматия. – М.: Логос, 1996. – С.98-106.
46. Пружинин Б.И. О пользе фундаментальности, или Быть ли в России большой науке // Вопросы философии. – 1996. - № 12. – С.133-141.
47. Рациональность // Современная западная философия. Словарь. – М.: Изд-во политической литературы, 1991. – С.261-262.
48. Рациональності концепція // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С.539.
49. Реале Дж., Антисерн Д. Западная философия от истоков до наших дней. В 4 т. – СПб., 1997.
50. Саух П.Ю. Філософія: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 256с.
51. Сластенко Є.Ф., Ягодзінський С.М. Логіка: Навч. посіб. / За ред. Л.Г. Дротянко. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 192с.
52. Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники. Учебное пособие. – М.: Гардарики, 1996. – С. 3-13, 28-42, 191-226, 278-306.
53. Тофтул М.Г. Логіка: Посібник. – К.: "Академія", 2002. – 336с.
54. Философия: Уч. пособие. Под ред. В.П.Кохановского, “Феникс”, Р н/Д, 2003, 576с.
55. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989.
56. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – Статьи: “Гипотеза”, “Идея”, “Концепция”, “Проблема”, “Теория”, “Факт”.
57. Філософія в короткому викладі. Навч. посібник./Кирильчук В.Т., Решетов О.О., Стежко З.В., Стежко Г.П. – Кіровоград, “Імекс-ЛТД”, 2003. – 180с.
58. Філософія. Навч. посібник. За ред. І.Надольного. – К., 1997.
59. Філософія. Навчальний посібник/ За заг ред. Ю.В.Осічнюка. – К.:Атіна, 2003р.
60. Філософія. Підручник. І.В. Бичко та ін., “Либідь”, К., 2001р., 406с.
61. Філософія. Підручник. Видання друге. За заг. ред. М.І.Горлача та ін. Харків, “Консул”, 2000, 672 с.

62. Філософія: Навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. – Вид.2-ге, перероб. і доп. / В.Х. Арутюнов, М.М. Демченко, С.Л. Йосипенко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 224с.
63. Філософія: Підручник для вищої школи. – Х.: Прапор, 2004. – 736с.
64. Філософія: Світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник /В.Г.Табачковський, М.О.Булатов, Н.В.Хамітов та ін. – К., Либідь, 2004, – 432с.
65. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – Статті: “Інтуїція”, “Істина”, “Емпіричне знання”, “Емпіричне і теоретичне”, “Метод”, “Методологія”, “Об’єкт”, “Освоєння”, “Пізнання”, “Суб’єкт”, “Теоретичне знання”.
66. Хайдеггер М. О сущности истины // Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. – М.: Высшая школа, 1991. – С.8-27.

Довідникова література:

1. Антология мировой философии.- М., 1971. – Т.3. С.548-621.
2. Аристотель. Сочинения в 4-х томах.Том 3. Физика. - с.61-122.
3. Асмус В.Ф. Неокантианство.// Буржуазная философия кануна и начала империализма. - М., 1977.
4. Бэкон Ф. Великое восстановление наук.// Бэкон Ф. Соч. в 2-х томах, - М., 1971. - Т.1.
5. Бэкон Ф. Новый Органон // Бэкон Ф. Соч. в 2-х т. - М., 1972. Т.2
6. Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук// Бэкон Ф. Соч. в 2-х т. - М., 1971. - Т.1.
7. Вітгенштейн Л. Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження. - Київ: Основи, 1995.
8. Від витоків до середини ХІХ століття: Короткий довідник з історії філософії. – К., 1997.
9. Гадамер Х.-Г. Істина і метод (фрагменти) //Читанка з історії філософії. Книга 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. - К., 1993.
10. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология // Вопр.филос. - 1992. - №7.
11. Дільтей В. Виникнення герменевтики//Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрямки. Хрестоматія. - К., 1996.
12. Декарт Р. Рассуждения о методе, чтобы всемерно исправлять свой разум и доискивать истину в науках. // Декарт Р. Соч. в 2-х томах, - М., 1989. - Т.1.
13. Добронравова І.С. Наукова бачення місця людини в світі //Філософія. Курс лекцій. Лекція 14. - К., 1993.
14. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления. - К., 1990.
15. Енциклопедія постмодернізму. – К., 2003.
16. Карнап Р. Преодоление метафизики логическим анализом языка //Аналитическая философия: становление и развитие. – М., 1998.
17. Карнап Р. Философские основания физики. Введение в философию науки. - М.: Прогресс, 1971.

18. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение//Вопр. философии, 1992.- №12.
19. Крымский С.Б. Научное знание и принципы его трансформации. К., 1974.
20. Крымский С.Б., Кузнецов В.И. Мировоззренческие категории в современном естествознании. - К., 1983.
21. Куайн В. Онтологическая относительность //Современная философия науки. - М., 1996.
22. Кун Т. Объективные, ценностные суждения и выбор теории //Современная философия науки. - М., 1996.
23. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.
24. Лакатос И. Бесконечный регресс и обоснование математики // Современная философия науки. - М., 1996.
25. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции// Структура и развитие науки. Из Бостонских исследований по философии науки. – М., изд-во “Прогресс”, 1978.
26. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: “Медиум”, 1995.
27. Лаудан Л. Наука и ценности//Современная философия науки. - М., 1996.
28. Леви-Стросс К. Структурная антропология. - М., 1983.
29. Лекторский В.А. Операционализм//Современная буржуазная философия. – М., 1972.
30. Лекторский В.А., Швырёв В.С. Методологический анализ науки. (Типы и уровни). - //Философия, методология, наука. - М., 1972.
31. Линде А.Д. Раздувающаяся Вселенная. - УФН, т.144, вып.2. окт.1994.
32. Микешина Л.А. Детерминация научного познания. Л., 1973.
33. Мир философии: Книга для чтения. В 2-х ч. – М., 1991.
34. Мур Дж. Доказательство внешнего мира //Аналитическая философия XX века. - М., 1993.
35. Остин Дж. Значение слова //Аналитическая философия XX века.- М., 1993.
36. Патнем Х. Введение к книге "Реализм и разум" //Современная философия науки. - М., 1996.
37. Поппер К. Логика и рост научного знания. М.:Прогрес, 1983.
38. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. - М., 1986.
39. Пуанкаре А. О науке. - М.: Наука 1983.
40. Рассел Б. Логический атомизм//Аналитическая философия: становление и развитие. – М., 1998.
41. Рассел Б. Мое философское развитие //Аналитическая философия XX века. - М., 1993.
42. Рейхенбах Г. Направление времени. - М., 1982.
43. Рейхенбах Г. Философия пространства и времени. - М., 1985.
44. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. // Культурология XX век. Антология.- М., 1995.
45. Самосознание европейской культуры XX века. Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе. – М., 1991.
46. Современная западная социология: Словарь. – М., 1990.

47. Современная западная философия: Словарь. – М., 1991.
48. Степин В.С. Становление научной теории. – Минск, 1976.
49. Степин В.С. Структура и эволюция теоретических знаний. //Природа научного познания". - Минск. 1979.
50. Степин В.С., Кузнецова Л.Ф. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации.- М. 1994.
51. Степин В.С., Розов М.А., Горохов В.Г. Философия науки и техники. - М., 1997.
52. Сумерки Богов. – М., 1990.
53. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник. – К., 1996.
54. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія: Навч. посібник. – К., 1996.
55. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. М., 1986.
56. Философская энциклопедия: В 5-ти т. – М., 1960-1970.
57. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.
58. Філософський словник. – К., 1973.
59. Фуко М. Археология знания. - К., 2014.
60. Хайдеггер М. Время картины мира.// Время и бытие. М., 1993.
61. Читанка з історії філософії. У 6-ти кн. / Під ред. Волинки Г. – К., 1991-1993.
62. Шлик М. О фундаменте познания //Аналитическая философия XX века. - М., 1993.